

Suriyeli Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değer Algılarının İncelenmesi*

Bayram

Halil İbrahim

BOZKURT¹⁹

AKTAŞ²⁰

Gaziantep
Üniversitesi
Türkiye

Gaziantep
MEM
Türkiye

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale geliş tarihi: 30.11.2020

Makale kabul tarihi:09.12.2020

Özet: Bu araştırmanın amacı, Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan Gaziantep ilindeki geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören Suriyeli lise öğrencilerinin çok boyutlu sosyal değerler algı düzeylerini tespit etmek ve bu düzeyin farklı değişkenler açısından farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Sosyal değerler; "toplumun veya bireylerin davranışlarına yön veren ölçütler" olarak ifade edilebilir. Çalışma, Gaziantep merkez ilçelerinde geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören Suriyeli 317 lise öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Genel tarama modelinde yürütülen araştırmada veri toplama aracı olarak Bolat (2013) tarafından geliştirilen "Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği" kullanılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin güvenirlik değeri "0.84" olarak belirlenmiştir. Verilerin analizinde betimsel analizler, bağımsız değişkenler ile çok boyutlu sosyal değerler algı düzeyi arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve t-testi kullanılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda Suriyeli öğrencilerin yüksek bir sosyal değer algı düzeyine sahip olduğu, anne eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin eleştirel bakış açılarının daha ileri düzeyde olduğu, öğrencilerin dinî değer algılarının yüksek ve siyasî değer algılarının düşük olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin sosyal bütünleşmesinin sağlanması noktasında toplumdaki tüm kurumların etkili bir işbirliği yapmaları toplumsal uyuma katkı sağlayacaktır. Elde edilen sonuçların öğrencilerin sosyal uyum problemlerinin çözümüne dair veri sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Değer, Sosyal Değer, Suriyeli öğrenci.

Bu makaleye atıf yapmak için: Bozkurt, B. ve Aktaş, H.İ. (2020). Suriyeli Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değer Algılarının İncelenmesi, *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 2(3), 63-76.

* Bu çalışma 17-21 Kasım 2020 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen 11. Uluslararası Eğitim Yönetimi Forumu EYFOR-11'de "Suriyeli Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değer Algılarının İncelenmesi" başlığı ile sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

19Sorumlu Yazar – Dr. Öğr. Üyesi Bayram Bozkurt, Gaziantep Üniversitesi, byrmbzkrt02@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-9184-0878

20Yazar - Halil İbrahim Aktaş, Gaziantep MEM, halilibrahinaktas@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-4973-6137

An Investigation Of Multi-Dimensional Social Value Perceptions Of Syrian Students*

Bayram

Halil İbrahim

BOZKURT²¹

AKTAŞ²²

Gaziantep
University
Turkey

Gaziantep
MEM
Turkey

Article Type: Research Article

Received Date: 30.11.2020

Accepted Date: 09.12.2020

Abstract: The purpose of this research is to determine the multi-dimensional social values perception level of Syrian high school students and to reveal whether this level differs in terms of different variables. Social values can be expressed as "criteria that direct the behavior of society or individuals". The study was carried out on 317 Syrian high school students studying in temporary education centers in the central districts of Gaziantep. The "Multidimensional Social Values Scale" developed by Bolat (2013) was used as a data collection tool in the study conducted in the general survey model. In this study, the reliability value of the scale was determined as "0.84". As a result of the study, it was found that Syrian students have a high level of social value perception, students with a high level of maternal education have more advanced critical perspectives, students' perceptions of religious values are high and their perceptions of political values are low. Descriptive analysis, one-way analysis of variance (ANOVA) and t-test were used to determine whether there was a significant difference between independent variables and the level of perception of multidimensional social values. Effective cooperation of all institutions in the society at the point of ensuring social integration of individuals will contribute to social harmony. It is thought that the results obtained will provide data on the solution of students' social adaptation problems.

Keywords: Value, Social Value, Syrian student.

To cite this article: Bozkurt, B. ve Aktaş, H.İ. (2020). Suriyeli Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değer Algılarının İncelenmesi, *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 2(3), 63-76.

* This study was presented as a verbal statement at the 11th International Education Management Forum EYFOR-11 held in Antalya between 17-21 November 2020 with the title "An Investigation of Multidimensional Social Value Perceptions of Syrian Students"

21Corresponding Author - Dr. Öğr. Üyesi Bayram Bozkurt, Gaziantep Üniversitesi, byrmbzkrt02@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-9184-0878.

22Corresponding Author – Halil İbrahim Aktaş, Gaziantep MEM, halilibrahimaktas@hotmail.com, ORCID NO: 0000-0002-4973-6137.

Giriş

Bireylerde davranış değişikliği sağlamanın en önemli araçlarından birinin eğitim olduğu söylenebilir. Eğitim, aynı zamanda hem toplumun sahip olduğu davranış ve değerleri bireylere benimsetmek hem de değişen ve bütünleşen küresel sistemde yeni davranış ve değerleri bireylere kazandırmak gibi zor bir göreve sahiptir (Halstead & Taylor, 1996). Fitcher (2006) değerlerin toplumlara anlam katan unsurlar olduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede değerlerin yeni nesillere en iyi şekilde aktarılmasının, bireylerin sosyalleşmesine ve yaşadıkları topluma faydalı bireyler haline gelmelerine yardımcı olduğu söylenebilir. Özdemir ve Yalın (2000) bireyin sosyalleşmesinde ve değerlerin yeni kuşaklara aktarılmasında eğitime ve eğitim kurumlarına önemli görevler düştüğünü belirtmektedir. Değerlerin, toplumsal kimliği oluşturan unsurlar olmasının yanında, toplumların devamını sağlayan önemli etkenler olduğu söylenebilir.

Bireyler içinde yaşadıkları toplum, aile, kültür, okul gibi kurum ve yapılardan etkilenerek sosyal yaşamlarını sürdürmeye çalışmakta, bu kurum ve yapıların değerlerini benimseyerek çeşitli davranışlarda bulunmaktadır (İçli, 2005). Okullar ve eğitim kurumları bireyin sosyalleşmesinde ve sosyal değerlerin bireylere kazandırılmasında önemli bir göreve sahiptirler. Özellikle farklı değerlere ve kültürlere sahip bireylerin, dâhil oldukları toplumların değerlerini benimsemeleri konusunda gerekli donanımı sağlamaları gerekir (Berkowitz, 2011). Bu bağlamda göç, savaş, ekonomik kriz vb. nedenlerle Türkiye'ye göç eden bireylerin sosyal bütünleşmesinin sağlanması noktasında eğitim sistemine önemli görevler düştüğü söylenebilir. Bu gerçekten hareketle eğitim sistemi içerisinde “değerler eğitimi” adı altında çalışmalar yürütülerek toplumsal değerlerle birlikte millî ve manevi değerleri içselleştirmiş bireyler yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bilgi ve teknoloji çağında ihtiyaç duyulan bireylerin ancak ulusal, toplumsal ve evrensel değerlerle harmanlanmış eğitim faaliyetleri aracılığıyla yetiştirilmeleri mümkün olacaktır (Bolat, 2013).

Savaş, toplumsal karmaşa, ekonomik problemler vb. nedenlerle Türkiye'ye göç eden Suriyeli öğrencilerin değer kavramına bakış açıları, sosyal değerlere yükledikleri anlamlar ve kendi toplumsal değer yargılarının bilinmesi, takip edilecek politikalar aracılığıyla toplumsal yaşama daha kolay uyum sağlayabilmeleri açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada Gaziantep şehir merkezindeki geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören Suriyeli lise öğrencilerinin sosyal değer algıları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Sosyal Değerler

Tarih boyunca insanlar yaşadıkları toplumdaki diğer insanlarla sürekli etkileşim içinde olmuştur. Bu etkileşim sürecinde bireyler diğer insanlara yönelik algıları neticesinde davranışlar geliştirmişler, bu davranışları onların kimlik yapılarını oluşturan değerlerini meydana getirmiştir (Bolat, 2013, s.4). Sosyal değerler; bireylerin olay ve durumlara ilişkin iyi-kötü, güzel-çirkin, doğru-yanlış gibi nitelemeler yapabilmelerini ve çeşitli yargılara ulaşabilmelerini sağlamaktadır. Böylece bireyler toplumsal yaşam içerisindeki her şeyi değerler ekseninde algılamakta ve bu ekseninde yaşamın anlamını öğrenmektedir (Güven, 1999, s.163).

“Değer” konusu eğitim bilimleri, felsefe, psikoloji, sosyoloji, teoloji gibi farklı bilim dallarında ele alınmıştır (Tezcan, 1984; Collins, 1991; Güngör, 2000; Akbaş, 2004; Fitcher, 2006; Güngör, 2008; Bolat, 2013). Fitcher (2006) “*sosyolojik açıdan değerleri, grubun veya toplumun, kişilerin, davranış modellerinin, amaçların ve diğer sosyokültürel şeylerin önemlerini ölçmeye yarayan ölçütler*” olarak tanımlar. Collins (1991) değerleri, “*Bir kişinin veya sosyal grubun kabul ettiği standartlar, inançlar veya moral ilkeler*” şeklinde tanımlarken değer kavramı üzerinde çalışan Güngör (2000, s.27) değer kavramını “*Bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu inanç*” şeklinde tanımlamıştır. Türk Dil Kurumu (2005) sözlüğünde değer, “*Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet*” olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında ise “değerler, topluma anlam kazandıran ve önem verdiren ölçülerdir” (Bolat, 2013, s.16). Görüldüğü gibi

herkesin üzerinde uzlaştığı ortak bir tanıma rastlamak pek mümkün değildir. Her bir tanımlamada ilgili çalışma alanının ve araştırmacının bakış açısından hareketle tanımlama yapıldığı görülmektedir.

Değerler toplumu bir insan yığını olmaktan kurtarıp bireylerin toplumsal yapı ile kaynaşmasına ve içinde bulunduğu toplumsal kimliği içselleştirmesine destek olmaktadır (Doğan, 1995, s. 58). Doğası gereği yalnız yaşayamayan insanoğlu sosyal yaşam içerisinde sosyal değerleri oluşturmakta ve oluşan bu sosyal değerler toplumsal yaşamı bir düzene sokmaktadır. Bu düzen içinde bireyin toplumla, toplumun ise bireyle olan ilişkileri değerler aracılığıyla şekillendirilmektedir (Güngör, 2008, s.102).

“*Toplumun fertlerini birbirine yaklaştıran, bir arada tutan, toplumun devamını sağlayan temel yargılar, değerler*” (TDK, 2005) veya “*akılda tutulan ve insanların tavır ve hareketlerine sınırlar koyan soyut örnekler*” (Dönmezer, 1984, s. 249) şeklinde tanımlanan sosyal değerler, bireyde bir topluluğa aidiyet hissini uyandıran en önemli araçtır. Toplumsallaşma süreciyle bireylere, toplumun temel değerleri, normları, örf, adet ve teamülleri öğretilmektedir (Güven, 1999, s.163). Birey, bu değerler temelinde eğitim aldığı için genellikle bireyin verdiği kararlar toplumun değer yargıları ile uyumlu olmaktadır. Özetle; sosyal değerler, bir gruba ya da topluma üye olan bireylerin ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan genelleşmiş ahlakî inançlardır. Değerler bireylerin düşünce, tutum ve davranışlarında bir ölçüt olarak ortaya çıkmaktadır. Birey ve toplum hayatında belirleyici rol oynayan değerlerin özelliklerini Fichter (2006, s. 167) şöyle sıralamaktadır:

- a) Değerler paylaşırlar, bireylerin çoğunluğu değerler üzerine uzlaşmıştır.
- b) Değerler ciddiye alınırlar.
- c) Değerler coşkularla birlikte bulunur, kişiler yüce değerler için her türlü özveride bulunur.
- d) Değerler soyutlanırlar.
- e) Değerler toplumsaldır; toplumsallaşma sürecinde birey yaşadığı toplumun değerlerini öğrenir, içselleştirir ve yeni nesillere aktarır.
- f) Sosyal değerler süreklidir; değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılması aile, okul, arkadaş çevresi, meslek ve iş örgütü ve kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır.
- g) Değerler dil ve sembollerle aktarılır.
- h) Değerler değişime açıktır.
- i) Değerler anlam veren standartlar, inançlar ya da ahlakî ilkelerdir.
- j) Değerler; davranışların, insanların ve olayların seçilmesini veya değişimini yönlendiren standartlardır.

Toplumsal yaşamı şekillendiren sosyal değerler aynı zamanda sosyal dayanışmayı sağlamakta, sosyal olarak kabul edilen davranışları şematize ederek bireylerin ideal düşünmelerine ve ideal davranışlar sergilemelerine destek olmaktadır. Sosyal kontrol, baskı ve yardımlaşma aracı görevini üstlenen sosyal değerler bireyleri doğru olanı yapmaya yönlendirmektedir (Fichter, 2006).

Değerler yoluyla bireylerin nasıl yaşaması gerektiği, nelerin daha önemli olduğu, nelerin tercih edilmesi gerektiği belirlenerek toplumsal yaşam şekillendirilmektedir (Akbaş, 2008). Toplumsal huzurun sağlanması için toplumsal yapıya uyumlu nesillerin yetiştirilmesi

gerekmektedir. Bireyin yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplumun değerlerini içselleştirmesi ve bu değerleri kendi yaşamının odağına alması toplumsal yaşamda huzur ve düzenin sağlanabilmesi için önem arz etmektedir. Aksi durumda toplumsal çatışmalar, yabancılaşma, aidiyet eksikliği, toplumsal huzursuzluk gibi olumsuz durumların yaşanması muhtemeldir. Bu noktada savaş, göç, doğal afet, eğitim, sağlık, ekonomik sebepler gibi nedenlerle yer değiştiren bireylerin sahip oldukları değer algılarının belirlenmesi toplumsal bütünleşme için önem taşımaktadır. Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı; Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan Gaziantep ilindeki geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören Suriyeli lise öğrencilerinin çok boyutlu sosyal değerler algı düzeylerini tespit etmek ve sosyal değer algı düzeylerinin farklı değişkenler açısından farklılıklar gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Araştırmada bu amaca ulaşmak için şu sorulara yanıt aranmaktadır:

Gaziantep merkez ilçelerindeki geçici eğitim merkezlerinde öğrenim gören Suriyeli lise öğrencilerinin;

1. Çok boyutlu sosyal değer algıları ne düzeydedir?
2. Çok boyutlu sosyal değer algıları, cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Sorumluluk sahibi olma, rekabetçi olma ve katılım değer algıları, cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
4. Rekabetçi olma değer algıları, annenin hayatta olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
5. Ailede kadın olma durumu, babanın hayatta olma durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
6. Eleştirel olma algı düzeyleri, anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Bu araştırma tarama modelinde nicel araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak yapılandırılmıştır. Tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2015).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni, Gaziantep il merkezinde geçici eğitim merkezlerinde 12. sınıfta öğrenim gören Suriyeli öğrencilerden oluşmaktadır. 2018-2019 eğitim öğretim yılında Gaziantep merkez ilçelerinde 15 geçici eğitim merkezi ve bu merkezlerde eğitim alan 1137 12. sınıf lise öğrencisi bulunmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise bu evren içerisinde basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle seçilmiş 317 Suriyeli lise öğrencisinden oluşmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Araştırma verilerini toplamak amacıyla çok boyutlu sosyal değerleri etkileyebileceği düşünülen demografik değişkenlerden oluşan "Kişisel Bilgi Formu" ile Bolat (2013) tarafından geliştirilen "Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği" kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel bilgi formu cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne ve babanın hayatta olma durumu olmak üzere beş değişkenden oluşmuştur.

Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği: Bolat (2013) tarafından geliştirilen Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği; 42 madde ve Aile Değerleri Boyutu, Bilimsel Değerler Boyutu, Çalışma-İş

Değerleri Boyutu, Dinî Değerler Boyutu, Geleneksel Değerler Boyutu, Siyasî Değerler Boyutu olmak üzere 6 boyuttan oluşan beşli Likert tipi bir ölçektir. Ölçeğin hesaplanan Cronbach alpha iç tutarlılık değerleri sırasıyla “0,71, 0,73. 0,78, 0,72, 0,70, 0,76” olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin genelinin Cronbach alfa iç tutarlılığı ise “,73” olarak hesaplandığı görülmüştür.

Araştırmaya katılan Suriyeli lise öğrencilerinden toplanan veriler doğrultusunda çok boyutlu sosyal değer algı düzeylerini ölçmeye yönelik seçenekler; “(1) Hiç Katılmıyorum” seçeneği “1.00 ile 1.79” puan aralığında; “(2) Az Katılıyorum” seçeneği “1.80 ile 2.59” puan aralığında; “(3) Orta Katılıyorum” seçeneği “2.60 ile 3.39” puan aralığında; “(4) Oldukça Katılıyorum” seçeneği “3.40 ile 4.19” puan aralığında ve “(5) Tamamen Katılıyorum” seçeneği “4.20 ile 5.00” puan aralığında değerlendirilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2018-2019 eğitim öğretim yılında Gaziantep merkez ilçelerindeki 5 geçici eğitim merkezinde toplanmıştır. Verilerin toplanması için öncelikle İl Millî Eğitim Müdürlüğünden gerekli resmî izinler alınmıştır. Uygulamadan önce öğrencilere araştırmanın amacı ve veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiştir. Formları öğrencilerin doldurması için yeterli süre tanınmıştır ve veri toplama sürecinde Türkçe ve Arapça bilen, geçici eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerden dil konusunda destek alınmıştır. Ölçeğin tüm maddeleri tercüman öğretmen eşliğinde doldurulmuştur. Öğrencilerin öğretmenlerinden de yardım alınarak formları yanıtlamaları için katılımda gönüllülük esası izlenmiştir. Dağıtılan 358 formdan 21’i yanlış ve eksik doldurulduğundan değerlendirme dışı bırakılmıştır. Ayrıca verilerin normal dağılım göstermesi açısından uç değer temizliği yapıldıktan sonra 317 form değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi, SPSS.22 istatistik programı ile yapılmıştır. Verilerin analizinde betimsel analizler, bağımsız değişkenler (kişisel bilgiler) ile çok boyutlu sosyal değerler algı düzeyi arasında anlamlı fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve t-testi kullanılmıştır. İki grubun ortalamaları arasındaki farkın büyüklüğünü anlamak için istatistiksel anlamlılığın yanında etki büyüklüğünün de değerlendirilmesi yapılmıştır. Etki büyüklüğünün yorumlanmasında “Cohen d” değeri; “ $d \geq 1$ ” için “çok büyük etki”, “1-0.8” için “büyük etki”, “0.8-0.5” için “orta etki”, “0.5- 0.2” için “küçük etki” olarak hesaplanmıştır (Cohen, 1988).

Araştırmada yer alan kişisel verilerle ilgili sorulara verilen yanıtların frekans (N) ve yüzde (%) dağılımları alınmıştır. Çok boyutlu sosyal değerler ölçeğinden elde edilen görüşlerin, katılımcıların cinsiyet, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, anne ve babanın hayatta olma durumu değişkenleri açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemede t-testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) gibi istatistiksel analizler kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan istatistiksel çözümlerinde anlamlılık düzeyi “ $p < 0.05$ ” (%95 güven aralığı) olarak kabul edilmiştir.

Bulgular**Tablo 1. Araştırma Örneğine Ait Demografik Özelliklerin Frekans Dağılımı**

		N	%
Cinsiyet	Kadın	218	68,8
	Erkek	99	31,2
Anne Eğitim Durumu	Hiç okula gitmedi	21	6,6
	İlkokul	41	12,9
	Ortaokul	76	24,0
	Lise	112	35,3
	Üniversite	67	21,1
Baba Eğitim Durumu	Hiç okula gitmedi	14	4,4
	İlkokul	16	5,0
	Ortaokul	60	18,9
	Lise	101	31,9
	Üniversite	126	39,7
Anne Yaşıyor	Sağ	301	95,0
	Hayatta Değil	16	5,0
Baba Yaşıyor	Sağ	270	85,2
	Hayatta Değil	47	14,8
	Toplam	317	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmanın örneğinin %68,8’i (218) kadın, %31,2’si (99) erkek öğrenciden oluşmaktadır. Anne eğitim durumuna göre; %6,6’sının (21) hiç okula gitmediği, %12,9’unun (41) ilkokul mezunu, %24’ünün (76) ortaokul, %35,3’ünün (112) lise mezunu, % 21,1’inin (67) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Baba eğitim durumuna göre; %4,4’ünün (14) hiç okula gitmediği, %5’inin (16) ilkokul mezunu, %18,9’unun (60) ortaokul, %31,9’unun (101) lise mezunu, % 39,7’sinin (126) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Anne hayatta olma durumuna göre %95’inin (301) sağ olduğu, %5’inin (16) sağ olmadığı, baba hayatta olma durumuna göre %85,2’sinin (270) sağ, %14,8’inin (47) sağ olmadığı görülmektedir.

Tablo 2. Araştırma Örneğine Ait Çok Boyutlu Sosyal Değerler ve Boyutları Ortalama Puanları

	N	\bar{X}	Sd
Aileye Değer Verme	317	3,83	0,76
Bilimsel Olma	317	3,72	0,74
Dini Değerler	317	3,91	0,78
Geleneksel Değerler	317	3,71	0,72
Siyasî Saygı	317	3,18	0,78
Çalışma-İş Değerleri	317	3,65	0,65
Çok Boyutlu Sosyal Değer Algıları	317	3,58	0,50

Tablo 2 incelendiğinde Suriyeli öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği’nden aldıkları genel puan ortalamalarının “oldukça katılıyorum” (\bar{X} =3,58) düzeyinde olduğu görülmektedir. Ölçeğin boyutlarında ise aileye değer verme boyutunun “oldukça katılıyorum” (\bar{X} =3,83) düzeyinde, bilimsel değerler boyutunun “oldukça katılıyorum” (\bar{X} =3,72) düzeyinde, çalışma-ış değerleri boyutunun “oldukça katılıyorum” (\bar{X} =3,65) düzeyinde, dinî değerler

boyutunun oldukça katılıyorum ($\bar{X}=3,91$) düzeyinde, geleneksel değerler boyutunun “oldukça katılıyorum” ($\bar{X}=3,71$) düzeyinde, siyasî değerler boyutunun ise “orta düzeyde katılıyorum” ($\bar{X}=3,18$) seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre örneklemin en yüksek puanı dinî değerler boyutundan, en düşük puanı da siyasî değerler boyutundan aldıkları görülmektedir.

Tablo 3. Çok Boyutlu Sosyal Değerler ile Boyutları Arasındaki İlişkin Korelasyon Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1.Çok Boyutlu Sosyal Değer Algıları	1	,63**	,70**	,79**	,73**	,44**	,80**
2.Aileye Değer Verme		1	,43**	,49**	,34**	,15**	,48**
3.Bilimsel Olma			1	,55**	,49**	,17**	,50**
4.Dini Değerler				1	,50**	,27**	,58**
5.Geleneksel Değerler					1	,33**	,51**
6.Siyasi Saygı						1	,28**
7.Çalışma-İş Değerleri							1

**p<0,01

Tablo 3 incelendiğinde çok boyutlu sosyal değerler ve boyutlara yönelik ilişkiye bakıldığında çok boyutlu sosyal değerler ile aileye değer verme ($r=,636$), bilimsel olma ($r=,708$), geleneksel değerler ($r=,737$), arasında “yüksek düzeyde pozitif ilişki”; çalışma ve iş değerleri ($r=,806$), dinî değerler ($r=,799$) arasında “çok yüksek düzeyde pozitif ilişki”; siyasi saygı ($r=,447$) ile “orta düzeyde pozitif ilişki” olduğu görülmektedir.

Aileye değer verme ile bilimsel olma ($r=,436$), dinî değerler ($r=,494$), çalışma ve iş değerleri ($r=,487$) arasında “orta düzeyde pozitif ilişki”; geleneksel değerler ile ($r=,347$) “pozitif yönde zayıf ilişki”; siyasi saygı ($r=,157$) boyutu arasında “çok zayıf bir ilişki” olduğu gözlenmiştir. Bilimsel olma ile dini değerler ($r=,551$), geleneksel değerler ($r=,494$) ve çalışma-iş değerleri ($r=,504$) arasında “pozitif yönde orta düzeyde ilişki” olduğu ancak siyasi saygı ($r=,176$) arasında “çok zayıf ilişki” olduğu görülmektedir. Dini değerler ile geleneksel değerler ($r=,508$) ve çalışma-iş değerleri ($r=,580$) arasında “pozitif yönde orta düzeyde ilişki” gözlenirken siyasi saygı ($r=,275$) arasında “pozitif yönde zayıf ilişki” olduğu gözlenmektedir. Geleneksel değerler ile siyasi saygı ($r=,339$) arasında “pozitif yönde zayıf ilişki” olduğu görülürken, çalışma-iş değerleri ($r=,516$) arasında “pozitif yönde orta düzeyde ilişki” olduğu görülmektedir. Siyasi saygı ile çalışma-iş değerleri ($r=,285$) arasındaki ilişkiye bakıldığında “pozitif yönde zayıf ilişki” olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değer Algıları ve Boyutları Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre Analizine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Sd	F	t	p	Cohen's d
Çok Boyutlu Sosyal Değerler	Kadın	217	3,55	0,49	0	1,9	0,058	0.23
	Erkek	99	3,66	0,51				
Aileye Değer Verme	Kadın	217	3,76	0,76	0,73	2,53	,012*	0.30
	Erkek	99	3,99	0,74				
Bilimsel Olma	Kadın	217	3,71	0,74	1,29	0,25	0,613	0.06

	Erkek	99	3,76	0,74				
	Kadın	217	3,86	0,79	1,31	0,25	0,078	0,21
Dini Değerler	Erkek	99	4,03	0,76				
	Kadın	217	3,71	0,68	2,02	0,15	0,944	0,008
Geleneksel Değerler	Erkek	99	3,72	0,8				
	Kadın	217	3,17	0,81	5,55	0,019	0,597	0,06
Siyasi Saygı	Erkek	99	3,22	0,7				
	Kadın	217	3,58	0,61	5,58	0,019	,002*	0,37
Çalışma-İş	Erkek	99	3,82	0,7				

*p<0,05

Tablo 4'e göre sosyal değer ifadelerinin bilimsel olma, dini değerler, geleneksel değerler ve siyasi değerler boyutlarında kadın öğrencilerle erkek öğrenciler arasında fark gözlenmezken aileye değer verme ($t= 2,53$; $p= ,012$), çalışma ve iş değerleri boyutlarında ($t= 0,019$; $p= ,002$) anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Aileye değer verme boyutunda cinsiyete göre anlamlı fark olduğu ancak etki büyüklüğünün ($d= .30$) düşük olduğu görülmektedir. Aynı şekilde çalışma-iş boyutunda da etki büyüklüğünün ($d= .37$) düşük olduğu görülmektedir. Öte yandan anne ve babanın hayatta olma durumuna göre yapılan analizler sonucunda anlamlı farklılaşma gözlenmemiştir. Çok boyutlu sosyal değerler ile ilgili tablodaki istatistiklerden yola çıkılarak kabul edilebilir düzeyde ($t=1,9$; $p=,058$) anlamlı farklılaşma olmadığı söylenebilir. Çok boyutlu sosyal değerler, aileye değer verme, çalışma-iş değerleri ortalama puanlarına bakıldığında erkek öğrencilerin ortalama puanlarının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 5. Öğrencilerin Çok Boyutlu Sosyal Değerler Alt Boyutları Düzeyi Puanlarının Cinsiyete Göre Analizine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	Sd	F	t	p	Cohen's d
Sorumluluk Sahibi Olma	Kadın	218	3,92	0,82	1,09	2,65	0,008*	0,31
	Erkek	99	4,18	0,78				
Rekabetçi Olma	Kadın	218	3,3	1,03	1,69	2,03	0,04*	0,24
	Erkek	99	3,56	1,11				
Katılım	Kadın	218	3,22	1	0,15	2,99	0,03*	0,36
	Erkek	99	3,58	0,99				

*p<0,05

Tablo 5'e göre sorumluluk sahibi olma ($t= 2,65$; $p= ,008$), rekabetçi olma ($t=2,03$; $p=,04$), katılım ($t=2,99$; $p=,03$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Sorumluluk sahibi olma, rekabetçi olma, katılım alt boyutları ortalama puanlarına bakıldığında erkek öğrencilerin ortalama puanlarının kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Sorumluluk alma ($d=.31$), rekabetçi olma ($d=.24$), katılım ($d=.36$) alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılığın etki büyüklüğünün düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Rekabetçi Olma Alt Boyutu Düzeyi Puanlarının Anne Hayatta Olma Durumuna Göre Analizine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Anne Yaşıyor	N	\bar{X}	Sd	F	t	p	Cohen's d
Rekabetçi Olma	Sağ	301	3,41	1,05	0,002	2,07	0,038	0,53
	Hayatta Değil	16	2,84	1,06				

*p<0,05; Cohen's d: 0,53

Tablo 6 incelendiğinde rekabetçi olma ($t= 2,07$; $p= ,038$), alt boyutunda anne hayatta olma durumunda, anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Rekabetçi olma alt boyutu ortalama puanlarına bakıldığında annesi hayatta olmayan öğrencilerin ortalama puanlarının annesi hayatta olan öğrencilere göre daha düşük olduğu görülmektedir. Rekabetçi olma alt boyutunun etki büyüklüğünün ($d=.53$) orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 7. Ailede Kadın Alt Boyutu Düzeyi Puanlarının Baba Hayatta Olma Durumuna Göre Analizine İlişkin t-Testi Sonuçları

	Baba Yaşıyor	N	\bar{X}	Sd	F	t	p	Cohen's d
Ailede Kadın	Sağ	270	3,02	0,97	0,003	3,6	0,000*	0,56
	Hayatta Değil	47	3,56	0,88				

* $p<0,05$; Cohen's d: 0.569

Tablo 7 incelendiğinde ailede kadın ($t= 2,07$; $p= ,038$) alt boyutunda baba hayatta olma durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Ailede kadın alt boyutu ortalama puanlarına bakıldığında babası hayatta olmayan öğrencilerin ortalama puanlarının babası hayatta olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Ailede kadın alt boyutunun etki büyüklüğünün ($d=.56$) orta düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Eleştirel Olma Alt Boyutunun Anne Eğitim Durumuna Göre Ortalama, Standart Sapma ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

	N	\bar{X}	Sd	F _(4/312)	p	Anlamlı Fark	
Eleştirel Olma	Hiç okula gitmedi	21	2,95	1,09	4,08	0,003*	İlkokul-Ortaokul
	İlkokul	41	2,93	0,89			
	Ortaokul	76	3,64	0,96			
	Lise	112	3,43	1,10			
	Üniversite	67	3,40	1,08			

* $p<0,05$

Tablo 8 incelendiğinde Suriyeli öğrencilerin eleştirel olma düzeylerinin anne eğitim durumuna göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda, ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(4-312)}=4,08$; $p<0,05$). Anlamlı farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma testlerinden Scheffe testi uygulanmış; anne eğitim durumu ilkökul mezunu olan öğrencilerin eleştirel olma düzeylerinin, anne eğitim durumu ortaokul mezunu olan öğrencilere göre anlamlı şekilde farklılaştığı bulunmuştur. Anne eğitim durumu ilkökul olanların ortalamasının ($\bar{X}=2,93$) anne eğitim durumu ortaokul olanların ortalamasından ($\bar{X}=3,64$) düşük olduğu görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada geçici eğitim merkezlerinde eğitim gören Suriyeli lise öğrencilerinin çok boyutlu sosyal değer algılarının tespit edilmesi ve demografik özellikleri ile sosyal değer algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yarısından çoğunun (kadınlarda %56,4; erkeklerde %71,6) anne ve baba eğitim düzeylerinin en az lise mezunu olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre savaş nedeniyle göç eden ebeveynlerin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Araştırma sonucunda katılımcıların çok boyutlu sosyal değer algılarının “oldukça katılıyorum (yüksek)” düzeyinde olduğu, aynı şekilde aileye değer verme, bilimsel olma, çalışma-iş değerlerinin, dini değer, geleneksel değer algılarının “oldukça yüksek düzeyde” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öte yandan siyasi saygı değerlerinin “orta düzeyde” olduğu görülmüştür. Dini değer algılarının yüksek olması

öğrencilerin İslam etkisinin ağırlıklı olduğu bir kültürde yetişmiş olmaları ile açıklanabilir. Öte yandan ülkede uzun yıllardan beri devam etmekte olan siyasi kargaşa ve savaş durumu siyasi değer algılarının düşük olmasını açıklayabilir. Bu göre öğrencilerin devlete duydukları güven, siyasi tercihlere saygılı olma, katılım ve devlete bağlılık algılarının geliştirilmesi konusu üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Benzer şekilde Küçükşen ve Budak (2017) lisede öğrenim gören Türk öğrenciler ile yaptıkları çalışmada sosyal değer algılarının yüksek düzeyde olduğunu aynı şekilde dini değer algılarının yüksek, siyasi değer algılarının düşük olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çok boyutlu sosyal değerler ile aileye değer verme bilimsel olma, geleneksel değerler arasında “yüksek düzeyde pozitif ilişki”; çalışma-iş değerleri, dini değerler arasında “çok yüksek düzeyde pozitif ilişki”; siyasi saygı ile “orta düzeyde pozitif ilişki” olduğu görülmüştür. Aileye değer verme ile bilimsel olma, dini değerler, çalışma ve iş değerleri arasında “orta düzeyde pozitif ilişki”; geleneksel değerler arasında “pozitif yönde zayıf ilişki”; siyasi saygı boyutu arasında “çok zayıf bir ilişki” olduğu gözlenmiştir. Bilimsel olma ile dini değerler geleneksel değerler ve çalışma-iş değerleri arasında “pozitif yönde orta düzeyde ilişki” olduğu ancak siyasi saygı arasında “çok zayıf ilişki” olduğu ortaya konmuştur. Dini değerler ile geleneksel değerler ve çalışma-iş değerleri arasında “pozitif yönde orta düzeyde ilişki” gözlenirken siyasi saygı arasında “pozitif yönde zayıf ilişki” olduğu gözlenmiştir. Geleneksel değerler ile siyasi saygı arasında “pozitif yönde zayıf ilişki” olduğu görülürken, çalışma-iş değerleri arasında “pozitif yönde orta düzeyde ilişki” olduğu görülmüştür. Siyasi saygı ile çalışma-iş değerleri arasındaki ilişkide ise pozitif yönde zayıf ilişki” olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin çok boyutlu sosyal değerler ve alt boyutları algı düzeylerinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik analizler sonucunda; bilimsel olma, dini değerler, geleneksel değerler siyasi saygı boyutlarında anlamlı farklılaşma gözlenmezken, aileye değer verme ve çalışma-iş değerleri boyutlarında anlamlı farklılaşma olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Erkek öğrencilerin aileye değer verme ve çalışma-iş değerleri algı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bağlamda erkek öğrencilerin, aileye değer verme, çalışma ve iş değer algılarının daha ileri düzeyde olduğu söylenebilir. Coşkun ve Yıldırım (2009) çalışmasında, kız öğrencilerin değer düzeylerinin erkek öğrencilerinkinden yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Sarı (2005) çalışmasında erkeklerin kızlara göre daha yüksek değer düzeyine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmaya katılan Suriyeli lise öğrencilerinin çok boyutlu sosyal değerler alt boyutları algı düzeyinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına yönelik analiz sonuçlarında; sorumluluk sahibi olma, rekabetçi olma, katılım düzeyi puanlarında farklılaşma olduğu ve erkek öğrencilerin algı düzeylerinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Rekabetçi olma alt boyutu algı düzeyinin anne hayatta olma durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olduğu ve annesi hayatta olanların rekabetçi olma algılarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Erkek öğrencilerin rekabeti başarıya götüren bir araç olarak görme ve başkaları ile yarış ortamına girmeye daha yatkın oldukları söylenebilir.

Ailede kadın olma alt boyutu algı düzeyi puanlarının baba hayatta olma durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olduğu ve babası hayatta olmayan öğrencilerin ailede kadının önemine ilişkin daha yüksek düzeyde algıya sahip oldukları görülmüştür. Babası hayatta olmayan öğrencilerin hem kadının aile yönetiminde etkin olmasının hem de kadının çalışma hayatına katılmasının aile yapısına zarar verdiğine ilişkin algıya sahip oldukları görülmüştür.

Anne eğitim durumuna göre eleştirel olma değeri ile ilgili yapılan analizler sonucunda eğitim düzeyi ilkökul mezunu olanlar ile eğitim düzeyi ortaokul olanlar arasında anlamlı farklılık görülmüş olup anne eğitim düzeyinin ortaokul mezunu olduğu öğrencilerin eleştirel olma düzeylerinin daha yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda anne eğitim düzeyi yüksek olan öğrencilerin eleştirel bakış açılarının daha yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Farklı olarak Coşkun ve Yıldırım (2009) çalışmasında üniversite öğrencilerinin değer

düzeylerinde anne-baba eğitim düzeyine göre anlamlı bir farklılaşmanın bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Öneriler

- Değerlerin korunmasında ve kazandırılmasında eğitim sistemleri, öğretmenler, aileler sosyal ilişkileri desteklemeli ve sosyal kaynaşmayı sağlayıcı etkinlikleri teşvik etmelidir.
- Eğitim politikalarının eleştirel düşünme, sosyal sorumluluk, saygı, adil olma, katılım, bilimsel olma gibi değerleri içeren programlar düzenlemelerinin farklı toplumlardan gelen bireylerin toplumsal bütünleşmesini kolaylaştıracağı söylenebilir.
- Düzeyi düşük olarak belirlenen sosyal değerler üzerinde derinlemesine araştırma ve uygulamalar yapılarak söz konusu değerlerin daha üst düzeylere yükseltilmesi amacıyla çalışmalar yürütülebilir.
- Farklı toplumlardan gelen bireylerin değer algılarının belirlenmesi, ortak hedefler noktasında birleştirilmesi ile daha güçlü ve kapsayıcı bir sosyal yapı oluşturulabilir.

Kaynakça

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçların İlköğretim II. Kademesindeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 9-27.
- Berkowitz, M. W. (2011). What Works in Values Education. *International Journal of Educational Research*, 50(3), 153-158.
- Bolat, Y. (2013). Bir Değer Ölçme Aracı: Çok Boyutlu Sosyal Değerler Ölçeği. *Turkish Journal of Education*, 2(4), 13-27.
- Cohen J. (1988). The analysis of variance. In *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences* (2nd. ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Collins, H. (1991). *Collins English Dictionary (Third edition)*. Glasgow.
- Coşkun Y. ve Yıldırım, A. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Değer Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 311-328.
- Doğan, İ. (1995). *Sosyoloji*. Ankara: Sistem Yayınları.
- Dönmezer, S. (1984). *Sosyoloji*. (9.Baskı). Ankara: Savaş Yayınları.
- Fitcher, J. (2006). *Sosyoloji Nedir*. (Çev. Nilgün Çelebi) . Ankara: Anı Yayıncılık.
- Güngör, E. (2000). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güngör, E. (2008). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Güven, S. (1999). *Toplumbilim*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (Eds.). (1996). *Values In Education And Education in Values*. Psychology Press.
- İçli, G. (2005). *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karasar, N. (2015). *Araştırmalarda Rapor Hazırlama* (19. Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Küçükşen, K. ve Budak, H. (2017). Lise Öğrencilerinin Sosyal Değer Tercihlerinin Küresel Sosyal Sorumluluk Düzeylerine Etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 1813-1826.
- Özdemir, S. ve Yalın, H. İ. (2000). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. (3.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88.
- TDK, (2005). *Türkçe Sözlük* (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tezcan, M.(1984). *Sosyal ve Kültürel Değişme*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları:129. Ankara Üniversite Basımevi.